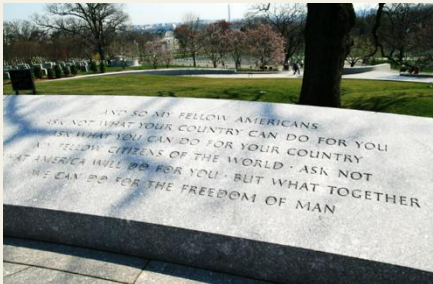

254 "Soms moet je mensen dwingen om goed te zijn."

Vrijdag 9 augustus 1995 – Louise schrijft in haar dagboek: "Naar Arlington – de begraafplaats van duizenden Amerikaanse militairen en enkele staatslieden. We bezoeken ook het graf van president Kennedy. Zeer indrukwekkend. Het is daar heel druk – een soort bedevaartplaats voor Amerikanen." Achter deze 31 woorden gaat een wereld van herinneringen schuil.

Een jaar eerder had ik in Washington – als voorzitter van het College van Bestuur van de hogeschool Windesheim in Zwolle – een toespraak gehouden voor een honderdtal collega's 'all over the world' en mijn grote wens om samen met ons nageslacht dat land en zeker ook Washington te bezoeken ging een jaar later in vervulling.

Onder de vele herinneringen aan alle bijzondere plekken die we bezochten en bijzondere mensen die we ontmoetten, neemt Arlington National Cemetery een grote plaats in. Sinds zijn oprichting in 1864 werden er meer dan 400.000 mensen begraven in 259 ha grond. Er zijn veel monumenten, waaronder meerdere graven 'voor de onbekende soldaat' uit de gevoerde oorlogen. Voor mij zijn de woorden, gebeiteld op het monument van het graf van John F. Kennedy, president van de Verenigde Staten van Amerika van 1961 tot 1963, onvergetelijk.

"En dus, mijn mede-Amerikanen: vraag niet wat uw land voor u kan doen, maar vraag wat u voor uw land kunt doen. Medeburgers van de wereld: vraag niet wat Amerika voor u kan doen, maar wat wij samen kunnen doen voor de vrijheid van de mens."

Kennedy sprak ze uit op 20 januari 1961 voor het Capitool in Washington, bijna aan het slot van zijn inauguratietoespraak. Het was, bij het schrijven van deze blog, niet de eerste keer dat ik zijn toespraak [las](#) of door hem hoorde [uitspreken](#). Maar nu raakte de zin me – bewogen door de maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland, Europa, Amerika – nog meer dan andere keren. Ik was – zo merkte ik – niet de enige die juist nu moest denken aan deze woorden van Kennedy; een kostbare vriend citeerde ze spontaan toen we onze maatschappelijke zorgen deelden.

* * *

Terwijl in 1961 de echo van de woorden van Kennedy nog niet was verklonken, braken er decennia aan van geweld op alle continenten. De Koude Oorlog tussen de Sovjet-Unie en het vrije westen leidde zelfs tot hete oorlogen. Wie van de ouderen herinnert zich niet onder meer de Cubacrisis, de Vietnamoorlog ["There was no glory"], de Berlijnscrisis ["Ich bin ein Berliner"], de inval in Tsjech-Slowakije [1968, het einde van de Praagse Lente], de inval in Hongarije met honderdduizenden vluchtelingen, ook naar Nederland? Na 1980 keerde het tij, de Sovjet-Unie verbrokkelde, de Perstrojka kwam en in 1989 was er dat onvergetelijke moment: de val van de Berlijnse muur. In 1991 hield de Sovjet-Unie op te bestaan, het oude Rusland herrees uit de as en het vrije westen haalde opgelucht adem. Dat uitte zich onder meer in een dramatische daling van het defensiebudget. In Nederland bestaat de militaire dienstplicht nog altijd, maar de opkomstplicht werd in 1997 opgeschort. Hoewel het tij in Rusland met de komst van Poetin opnieuw keerde en een oud verlangen terugkwam naar het herstel van het Sovjet imperium, koesterden de vrije landen nog steeds de ingebeelde vredesdroom én het te lage defensiebudget. Tot het Russische leger Oekraïne binnenviel.

In Europa laait nu de discussie op over het defensiebudget en de militaire opkomstplicht. Daarmee lijkt de oproep van Kennedy "vraag niet wat uw land voor u kan doen, maar vraag wat u voor uw land kunt doen" minstens zo actueel als 64 jaar geleden.

* * *

Ik liet mij op woensdagavond 26 februari blij verrassen toen we in de talkshow *Bar Laet* getuige waren van een indrukwekkend gesprek over het leger, een Europees leger, de dienstplicht en opkomstplicht. Maar wat bijzonder, daarbij kwam ook het vraagstuk van de maatschappelijke *zingeving* en *cohesie* op een verrassende manier aan de orde. Kolonel Han Bouwmeester, D66-Tweede Kamerlid Jan Paternotte en reservist en advocaat Geert-Jan Knoops waren de gasten. Maar de voor mij zeer verrassende gast was [Aafke Romeijn](#), die – zegt ze zelf – "zingt, schrijft en praat over politiek" en nog veel meer. Wat geweldig

om deze jonge vrouw te horen. Ze werkt aan een boek waarin verslag wordt gedaan van gesprekken met Nederlandse soldaten die deelnamen aan een militaire missie in Uruzgan. Waarom gingen deze mannen eigenlijk onder de wapenen en naar Uruzgan? Aafke vertelt. Bij de oudere militairen ging het vaak zo: ze waren 18, wisten niet goed wat ze met hun leven aan moesten, "zagen een bon in de NCRV-gids", en dachten: ja, laat ik maar militair worden. Hoe anders was dat bij de jongere generatie! Zij kozen voor de militaire dienst als een vorm van *zingeving van het leven*. Hoorde ik dat goed? Ja, zij kozen voor zingeving in een maatschappelijke functie, haaks op het toen al opkomende populisme, dat juist drijft op individuele zelfbeschikking: 'ik zeg wat ik denk en ik doe wat ik wil, en de rest moet de overheid voor mij doen'. Aafke Romeijn voegde er aan toe, dat deze jonge generatie militairen vooral *saamhorigheid* had ervaren; hoe ze tot het inzicht waren gekomen dat in **een crisissituatie heel veel dingen er niet meer toe doen!** Ik zag hoe ook de kolonel, de advocaat, de politicus haar woorden tot zich namen.

Kolonel Han Bouwmeester haakte aan op haar verhaal. Hoe hij in 1983, na de beschermde schoolwereld, als dienstplichtige – door de ontmoeting van makkers uit alle lagen van de samenleving – uit zijn bubbel was gekomen en had ontdekt hoe afhankelijk je bent van anderen. Ik moest aan mijn eigen dienstitijd denken en herkende het. Wat bijzonder: juist in een wereld waarin *hiërarchische verhoudingen de functionele relatie* bepalen, groeit *saamhorigheid* dwars door die rangen heen omdat je weet dat je op elkaar aangewezen bent. Hij memoreerde ook, dat door de militaire dienstplicht het leger meer was ingebed in

de samenleving dan nu het geval is: iedereen kende in zijn of haar familie-, vrienden- of kennissenkring wel iemand die in militaire dienst was.

...

Een interessante waarneming: het begin van de opkomst van het populisme en de afschaffing van de opkomstplicht vielen rond de eeuwwisseling min of meer samen. Daarna groeide in een razend tempo een samenleving, waarin het bindmiddel van saamhorigheid – ik meen vooral onder ouderen – steeds verder is afgebroken. Al sinds het einde van de Sovjet-Unie in 1991 werden steeds minder dienstplichtigen opgeroepen. Daarmede verdween ook het denken over onze plicht om onszelf te beschermen uit de samenleving en dus ook uit de politiek. Ik leg graag de hypothese aan je voor, dat de afschaffing van de opkomstplicht een katalyserende rol heeft gespeeld in de afbrokkelende maatschappelijke cohesie. Hoe leren jonge mensen wat het betekent verantwoordelijkheid te dragen voor de maatschappelijke cohesie? Mijn militaire diensttijd droeg daar zeer aan bij. Het was niet altijd leuk, het was soms heel zwaar, maar het was vooral goed.

We zijn steeds meer in een permissieve samenleving terecht gekomen, een samenleving waarin we geen beroep meer kunnen doen op gezamenlijke waarden. Wij leven dubbel-zin-nig. Wij willen voor *onszelf* een zo groot mogelijke persoonlijke vrijheid én we willen dat *anderen* [zoals de overheid] ons daarbij beschermen. Het irrationele populisme brengt autoritaire leiders aan de macht en verdrijft het sociaal instinct in ons, waardoor we de logica van ons gevoel kwijtraken en niet meer 'als vanzelfsprekend' doen wat goed voor onszelf en voor de samenleving is.

Waar een autoritair karakter aan de macht komt sterft humaniteit, tenzij we ons daartegen verzetten. Edmund Burke schreef zo'n 250 jaar geleden al: '*Nichts anderes braucht es zum Triumph des Bösen als dass gute Menschen gar nichts tun.*'

Ik heb de opschorting van de militaire opkomstplicht altijd een onbegrijpelijke maatschappelijke/politieke keuze gevonden. Nog beter zou zijn: een algemene *maatschappelijke* dienstplicht, waaronder ook de keuze voor een dienst in de krijgsmacht. Het zou voeding geven aan de oproep van Kennedy, het gevoel van maatschappelijke cohesie aanwakkeren. Ik ben daar echt van overtuigd.

Al eeuwen geleden schreef een filosoof:

"Soms moet je mensen dwingen om goed te doen."

Muziek

"Geef ons vrede" – De drie woorden die uitdrukking geven aan ons verlangen naar vrede, zijn door menig componist op een zeer verschillende manier getoonzet. Hier drie schitterende versies, alle drie met een heel eigen karakter

1. [Verleih uns Frieden genädichlich](#), door Felix Mendelssohn-Bartoldy gecomponeerd; een zeer ingetogen gebed dat naar een prachtige climax groeit om in verstillend te eindigen.

moment, waarop een non het lied aanhief en de menigte in een afgeladen Kathedraal van Santiago de Compostela vervolgens inviel. Een eeuwig moment.

2. De Mis in b-kleine terts van Johann Sebastian Bach, bekend onder benaming Hohe Messe (BWV 232) eindigt met het [Dona nobis Pacem](#), een wunderschone poging om met zang en instrumenten tot de hemel door te dringen; steeds hoger, steeds luider, met uiteindelijk trompetten die boven de zangstemmen uitstijgen.

3. [Dona nobis pacem](#). Een canon die wel wordt toegeschreven aan Mozart, maar ik heb wel een probleem: er is geen enkel bewijs voor. Jammer, maar het doet niets af aan de schoonheid van deze canon. Ik vermoed dat menig leeftijdsgenoot deze canon heeft geleerd op de [toen nog] lagere school of in het voortgezet onderwijs. Wij koesteren het